

ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОМУ ЦІННІСНОМУ АСПЕКТІ

Юрченко Л.І.,

доктор філософських наук, професор

Рябініна О.В.

доктор філософських наук, професор

Гонтаренко Л.О.

кандидат історичних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України, м.Харків

Відповідальність за стан суспільства та навколишнього середовища несе не лише держава, а й особистість. В даній ситуації необхідно не просто слідувати державним нормативним актам, а й усвідомлювати свою відповідальність перед світовою спільнотою. У феномені соціальної відповідальності домінує, перш за все, моральний компонент. Функція соціальної відповідальності є практичною проекцією ціннісної орієнтації суб'єкта. Суб'єкт ціннісної орієнтації є ідеальною духовною субстанцією та ядром соціальної системи, з якої ідентифікує себе більшість соціальних індивідів. В ідеалі цілі особистісної та соціальної ідентифікації збігаються.

Проте, особиста відповідальність за соціально-екологічну безпеку навколишнього світу не набула належного застосування та поширення в Україні. Для того, щоб змінити ситуацію, досліджено джерела та динаміку соціально-екологічної відповідальності, еволюцію відповідних цінностей особистості та особливості їх проявів в українському просторі.

Ціннісний аспект соціальної відповідальності за стан суспільства та навколишнього середовища проявляється також не лише на рівні держави та міжнародних організацій, а й насамперед підприємця.

Метою даної роботи є дослідження еволюції уявлень про корпоративну безпеку та відповідальність в соціально-екологічному аспекті, а також визначення особливостей теоретичних підходів до соціально-екологічної відповідальності та практичної її реалізації.

Західна цивілізація розглядала проблеми відповідальності за свої дії ще з античних часів. Давньогрецькі та римські філософи, такі як Платон, Арістотель, Марк Аврелій та інші, відзначали відповідальність правителя за забезпечення безпеки своїм підлеглим та шанобливе ставлення до навколишнього світу [2]. Також дані ідеї лягли в основу філософських уявлень епохи Відродження, що знайшло вираження у працях Нікколо

Макіавеллі («Государ») та Томаса Гоббса («Левіафан»)[1]. Проте усвідомлення відповідальності саме роботодавця, промисловця, за свої дії починає оформлюватися вперше Томасом Мором у його праці «Утопія», де він критикує жорстоке ставлення до працівників і закликає їх роботодавців та державу нести за це відповідальність [3]. Із розвитком промисловості дане питання постає все гостріше, змушуючи роботодавців під тиском спільноти, забезпечувати належні соціальні умови. Проте з бурхливим розвитком технологій, відповідальність за екологічну безпеку довгі роки не поставала першочерговою та невідкладною.

Так, до 70-х років ХХ століття проблемам безпеки навколишнього середовища людство майже не надавало значення. Лише серйозне погіршення екологічного стану великих промислових регіонів та кризова обмеженість природних ресурсів, привернули увагу науково-економічних кіл до соціально-екологічної проблеми. Стало очевидно, що суспільство дійшло до такої межі, за якою просто мусить контролювати та стримувати свою діяльність, її наслідки, що знайшло яскраве відображення у праці Е.Тофлера «Шок майбутнього» [4].

З огляду на це, у 1973 році розпочала свою роботу Програма захисту навколишнього середовища при Організації Об'єднаних Націй. Важливим кроком у вирішенні екологічних проблем стало засідання Міжнародної Комісії з питань екології та розвитку у 1984 році, підсумком роботи якої стала теза «задоволення потреб сучасного покоління не повинно відбуватися за рахунок прийдешніх поколінь». У 1991 році на другій світовій конференції у Ротердамі, у доповіді прем'єр-міністра Норвегії наголошувалось, що саме міжнародні корпорації із мінімальним втручанням урядів країн повинні визнати свою відповідальність перед суспільством та природою [2].

Детальний аналіз наведених публікацій та міжнародних нормативно-правових актів дозволив виділити в рамках становлення феномену глобальної екологічної відповідальності дві тенденції. По-перше, світова спільнота дійшла висновку, що повинна існувати глобальна відповідальність за стан довкілля. По-друге, громадяни, щоразу більше переймаються тим, як вплине несприятлива екологічна ситуація на їх повсякденне життя, а також як вони можуть сприяти вирішенню екологічних проблем.

Що ж стосується еволюції уявлень про соціально-екологічну відповідальність в Україні, то її зародження припало на другу половину ХІХ ст., коли Україна перебувала у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Проте, підґрунтя до цього було закладено в українському етносі набагато раніше.

Українці з давніх-давен навчилися поважати землю та працю людей, які їх оточують. Це пов'язано із специфікою історичного шляху України, яка протягом майже 5 століть

перебувала під ярмом загарбників. Саме за цих умов в українців сформувалися такі особливості менталітету, як шанобливе ставлення до рідної землі, «культ хліба», повага до людської праці [2]. По суті, все вищезазначене лягло в основу та стало джерелом шанобливої та відповідальної поведінки українського етносу до оточуючого світу.

Проблеми сталого розвитку національної економіки, набули особливо гострий характер в останні роки, незмінно підштовхували до вирішення питань пов'язаних з дилемою підвищення економічної ефективності підприємств та одночасного вирішення соціальних питань, реального покращення якості життя населення. Великий український капітал поступово почав усвідомлювати помилковість неоліберального підходу до провідної ролі ринку в економіці, негативного впливу на соціальну стабільність, стан суспільних відносин, а також економічні результати діяльності компаній. У підсумку, саме економічні причини стали провідним фактором висунення соціальної відповідальності бізнесу в ряд найбільш важливих факторів стабільного економічного розвитку. В Україні соціальна відповідальність бізнесу має різні прояви, залежно від положення підприємства на ринку, рівня конкуренції, характеру взаємин з органами державної та місцевої влади, наявності передвиборчої компанії та ін.

Перша форма носить класичний характер, що пов'язано з політикою підприємства щодо реалізації повноцінного соціального партнерства. Така форма характерна більшою мірою для компаній, що працюють не тільки на український ринок, але і закордонні. Прагнення таких підприємств до соціальної відповідальності цілком очевидно – це необхідність відповідати західним критеріям для успішного ведення бізнесу, особливо якщо планується проведення IPO на зарубіжних фондових ринках.

Друга форма соціальної відповідальності бізнесу може бути пов'язана з отриманням натомість від держави певних привілеїв, можливість розробки та видобутку корисних копалин, надання вигідного державного замовлення. Закріплення за компанією сукупності елементів соціальної відповідальності передбачає витрати ресурсів на здійснення цих функцій і відтворення відповідних соціальних статусів, що веде до отримання певних вигод, у тому числі корисних ефектів.

Третя форма носить, більшою мірою, примусовий характер, коли соціальна відповідальність є проявом обов'язкової благодійності. Держава фактично змушує підприємства займатися такого роду діяльністю. Це пов'язано з тим, що „надмірна залежність вітчизняного бізнесу від влади, яка зміщує акценти його соціальної політики, а також загальний низький рівень конкурентності більшої частини внутрішніх ринків, що робить зайвою (економічно неефективною) для бізнесу боротьбу за свою легітимність перед ким би то ні було, крім владних структур різних рівнів.

Але, для українських компаній соціальна відповідальність переважно носить разовий характер, спрямований на покращення репутації, без бажання (часто і можливості) розглядати даний процес як тривалий і безперервний, нарешті, відсутня конструктивна, взаємовигідна взаємодія роботодавців і найманих працівників. Розвиток цього процесу в Україні має численні бар'єри, часом як штучні, так і природні. Незважаючи на досить великий період існування інституту соціальної відповідальності в Україні, переважно має неформальний характер, так як відсутня повноцінна законодавча база. Вітчизняна система регулювання даного процесу не відповідає ні міжнародній практиці, ні реальним запитам соціально-економічної політики як держави, так і підприємницького сектора.

Отже, проблеми корпоративної безпеки в аспекті соціально-екологічної відповідальності в українських реаліях підіймалися ще у XIX сторіччі. Це було закономірно закладено у нашій ментальності. Проте через низку історичних подій, дана риса була втрачена, і задача сучасної української держави - відродити її, в певній мірі спираючись на європейський досвід, а також на досвід предків. У даний момент саме держава має виховати покоління українських підприємців, які будуть усвідомлювати свою відповідальність перед народом, державою та всім навколишнім природним світом, що є необхідною умовою на шляху України до європейської інтеграції.

Список літератури:

- 1) *Соціальний аспект корпоративної культури та його вплив на економічну безпеку підприємства* / В. В. Ворожбит // *Економіка. Менеджмент. Підприємництво* . - 2013. - № 25(1). - С. 147-158. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/estepi_2013_25\(1\)__19.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/estepi_2013_25(1)__19.pdf)
- 2) *Грішнова О.А., Думанська В.П. Екологічний вектор соціальної відповідальності.* // *Економіка та управління*. – 2011. - № 3 - Режим доступу: http://www.narps.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2011/3/p_32_41.pdf
- 3) *Фетисова Юлія Витальевна. Культура безопасности : диссертация ... кандидата философских наук : 09.00.13 / Фетисова Юлія Витальевна; [Место защиты: Ом. гос. пед. ун-т]. - Омск, 2009.*
- 4) *Тоффлер Э. Т50 Шок будущего: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. - М.: ООО "Издательство АСТ", - 2002. – 552с.*